

6. Плесовских Ю. Г. Судебно-экспертное исследование: методология, методика, метод. *Известия Иркутской государственной экономической академии*. 2005. № 3–5. С. 77–79.

7. Словарь основных терминов судебных экспертиз / отв. ред. А. И. Винберг, А. Р. Шляхов, А. А. Эйсман. Москва : ВНИИСЭ, 1980. 92 с.

8. Шляхов А. Р. Предмет и система криминалистической экспертизы. *Труды ВНИИСЭ*. 1971. Вып. 3. С. 16–21.

9. Энциклопедия судебной экспертизы / под ред. Т. В. Аверьяновой, Е. Р. Россинской. Москва : Юристъ, 1999. 552 с.

10. Ярослав Ю. Ю. Полтавський А. О. Уніфікація структури методик експертного дослідження. *Судова експертиза. Сучасний стан та перспективи розвитку*: тези доповідей. Київ : МЮ України, 2010. С. 66–69.

Саковський Андрій Анатолійович,
директор навчально-наукового
інституту №2 Національної академії
внутрішніх справ, кандидат
юридичних наук, доцент

Воробей Олена Вячеславівна,
професор кафедри криміналістичного
забезпечення та судових експертиз
ННІ №2 НАВС, к.ю.н., доцент

СУДОВИЙ ЕКСПЕРТ ЯК СУБ'ЄКТ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

У сучасних умовах успішний розгляд та винесення справедливих та обґрунтованих судових рішень потребує застосування спеціальних знань, а одним із суб'єктів застосування спеціальних знань є судовий експерт. Як зазначено у ст. 10 Закону України «Про судову експертизу», судовими експертами в нашій країні можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань [2]. За результатом експертного дослідження експерт складає висновок, що є джерелом доказів у провадженні. Судовий експерт є самостійним учасником процесу, а для забезпечення його незалежності від впливу будь-яких органів і осіб законодавством передбачено гарантії незалежності судових експертів та їх рівність при здійсненні професійної діяльності [4, с. 41].

Спробуємо проаналізувати досвід європейських країн щодо статусу судового експерта при здійсненні правосуддя. Правова регламентація судово-експертної діяльності у більшості країн Європи базується на кримінально-процесуальному законі, а відомчі нормативні акти регулюють внутрішній

порядок діяльності та систему організації. Модель правоохоронної системи будь-якої країни індивідуальна, оскільки виникає та розвивається під впливом різних факторів і в конкретних історичних умовах. Наприклад, у Франції існує кілька регіональних судово-експертних лабораторій, що очолюються центральною лабораторією у м. Ліон. У Німеччині у кожній землі (Bundesland) працює своя незалежна судово-експертна лабораторія, федеральні поліцейські формування мають власні відділи для проведення спеціальних експертиз та досліджень. У невеличких країнах (наприклад, Нідерландах) існує тільки одна судово-експертна лабораторія.

Слід зазначити, що у європейських країнах поширені дві основні організаційні системи судової експертизи. Для першої системи визначальним є орієнтування на спеціальні (у тому числі експертні) установи, а для другої – на конкретних спеціалістів, включених до списків судових експертів або таких, що мають ліцензію на право проведення судової експертизи.

У більшості європейських країн експертно-криміналістична служба разом з іншими поліцейськими підрозділами знаходиться під юрисдикцією Міністерства внутрішніх справ. Наприклад, у Великобританії експертно-криміналістична служба (The Forensic Science Service – FSS) знаходиться у структурі МВС та є важливою ланкою у роботі поліції щодо розкриття, розслідування та попередження злочинів. Але по деяким специфічним видам досліджень законом передбачена можливість залучення спеціалістів приватних криміналістичних лабораторій [1].

У деяких країнах Європи експертно-криміналістична служба підпорядкована Міністерству юстиції (наприклад, у Нідерландах та Португалії) або Міністерству оборони у складі озброєних поліцейських формувань (наприклад, у Франції, де історично два поліцейських формування залучені до судово-експертної діяльності: Національна жандармерія та Національна поліція).

Можлива також і інша організація та підпорядкованість експертних служб. Наприклад, в деяких країнах судово-експертні лабораторії можуть бути у складі Міністерства юстиції, а також аналогічні підрозділи знаходяться в структурі Міністерства внутрішніх справ (така система поширена в Іспанії та у Польщі). Судові лабораторії щодо біомедичних досліджень в окремих країнах (наприклад, у Словаччині), входять у склад університетів [5].

Таким чином, в більшості європейських країн судово-експертна служба є різновидом державної служби та підпорядковується державним правоохоронним відомствам (Міністерству внутрішніх справ, Міністерству юстиції або Міністерству оборони).

Звичайно, професійна підготовка експерта грає ключову роль при оцінюванні його кваліфікації у всіх європейських країнах, але вимоги до такої підготовки різняться, як і правові норми та судові правила. У більшості країн кваліфікаційні вимоги до судового експерта мають відповідати певним стандартам, що потребують у претендента певних знань та досвіду.

Наприклад, в Австрії вимагають досвіду роботи не менш 5 років у конкретних галузях судової експертизи та криміналістики, а в Іспанії судовому експерту необхідна академічна ступінь.

У країнах романо-германського права (наприклад, у Нідерландах) більшість судових експертів проводять експертизи та дослідження за зверненням поліції, а не суду. В країнах англосаксонського права (наприклад, у Великобританії) зазвичай експерт залучається однією зі сторін процесу та розглядається як експерт з боку захисту чи обвинувачення. Потрібно підкреслити, що Рада Європи значну увагу приділяє організації діяльності судових експертів, а також їх належності до конкретного відомства, оскільки від цього залежить, з якої сторони (захисту чи звинувачення) він буде залучений.

Зазвичай, судовий експерт у законодавстві більшості країн Європи розглядається як незалежна особа. Але у багатьох європейських країнах судові експерти одночасно є офіцерами поліції, тому їх діяльність має певні обмеження. Якщо експерт безпосередньо брав участь у процесі розслідування злочину у складі слідчо-оперативної групи, то це може вплинути на його неупередженість при проведенні досліджень. Наприклад, у Німеччині поліцейському, що брав участь у розслідуванні, як судовому експерту можна висловити недовіру. А у Франції поліцейські мають право проводити експертизи тільки у визначених сферах діяльності (зокрема, дактилоскопічну або автотехнічну). Таким чином, в європейських країнах належність особи до визначеного відомства накладає певні обмеження на участь у проведенні експертиз та досліджень.

У більшості країн Європи суд, прокуратура або інший компетентний орган державної влади офіційно призначає експерта у випадку необхідності проведення судової експертизи. Найчастіше органи поліції звертаються до експертів під час проведення процесуальних дій на стадії попереднього розслідування, а прокуратура чи суд – під час судового слідства (за виключенням деяких країн, де, наприклад, як у Німеччині, органи поліції мають право залучати експертів тільки на стадії судового слідства).

Вищезазначене дозволяє зробити висновок, що відомча юрисдикція судових експертів не має вирішального значення при їх призначенні для провадження судової експертизи. Відомства повинні забезпечувати судовим експертам дійсну незалежність та не впливати на провадження експертиз. Для цього потрібно удосконалювати правове регулювання цієї форми судово-експертної діяльності та розвивати альтернативну незалежну судову експертизу, забезпечуючи рівні можливості [3]. Якість експертних послуг, звичайно, залежить від конкурентних умов між учасниками судово-експертної діяльності, що також дозволяє забезпечувати дотримання одного з основних принципів цієї діяльності – незалежності судового експерта. Таким чином, для підвищення ефективності судово-експертної діяльності в Україні, буде доцільним дослідження, аналіз та впровадження найкращих надбань

європейського досвіду правового регулювання, організації та практики залучення судових експертів при здійсненні правосуддя.

Список використаних джерел

1. Никитина И. Э. Международное сотрудничество по уголовным делам в сфере судебно-экспертной деятельности : Монография. 2013. -148 с.

2. Про судову експертизу : Закон України зі змінами та доповненнями, внесеними законами України від 04.10.2019 р. № 187-IX (ред. від 1 січ. 2019 р.) URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення 01.11.2019).

Романенко Л. М. Розвиток організації судово-експертної діяльності в Україні з урахуванням досвіду деяких зарубіжних країн. URL <http://pravoznavec.com.ua/period/article/2241/%D0>.

3. Судові експертизи в процесуальному праві України : навч. посіб. / за заг. ред. О. Г. Рувіна. Київ : Видавництво Ліра-К, 2019. 424 с.

4. Скрипник М. Мировой опыт в судебно-экспертной деятельности. URL <https://ua-expert.com/news/svitoviy-dosvid-u-sudovo-ekspertniy-diyalnosti/?fbclid=IwAR0HIycRlunadQ4ZxcYAAr5hIP6SlXVugF9fVjjzKCt3hfgGzBy7XMzLXn0>.

Самодін Артем Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри криміналістики та
судової медицини Національної
академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗНАНЬ ПІД ЧАС РОЗСЛІДУВАННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРОСТУПКІВ

Черговим кроком трансформації національного кримінального процесуального законодавства, відповідно до потреб судово-слідчої практики протидії злочинності, стало впровадження нормативно-правової регламентації інституту кримінальних проступків у формі змін та доповнень до КК України та КПК України на підставі Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень» від 22.11.2018 № 2617-VIII (далі – Закон) [2]. Уведення зазначених положень у сферу кримінальних процесуальних відносин має свої позитивні аспекти, наприклад, спрощений порядок досудового розслідування у формі дізнання всіх кримінальних правопорушень невеликої тяжкості, сприятиме зменшенню навантаження на органи досудового слідства, що у свою чергу слугуватиме пришвидшенню досудового слідства по тяжким та особливо